

Dominik Dubiel
Muzeum w Cieszynie

KOLEKCJE FOTOGRAFICZNE CIESZYNA

Położony na skrzyżowaniu traktów handlowych i kulturowych Cieszyn był ośrodkiem, do którego dotarła najpierw dagerotypia, a potem wszelkie nowinki fotograficzne. Pojawili się pierwsi wędrowni dagerotypiści z Wiednia i Pragi.¹ Potem bardzo szybko powstawały warsztaty fotograficzne. Fotografowie wykonywali tradycyjny zakres usług fotograficznych oraz rejestrowali ważniejsze wydarzenia z życia miasta, dokumentowali architekturę i życie codzienne. Kolekcjonerskie gromadzenie cennych pamiątek i interesujących eksponatów ma w Cieszynie wielowiekowe tradycje. Fotografia nie jest wyjątkiem w tych zbiorach. Znajdujemy na terenie miasta instytucje i osoby prywatne gromadzące fotografie i wszystko co znajduje się w zakresie tego tematu. Do ważniejszych i ciekawszych kolekcji należy zaliczyć:

Dział Fotografii Muzeum w Cieszynie posiada bogate zbiory fotograficzne ilustrujące dzieje fotografii na ziemi cieszyńskiej od jej początków do dnia dzisiejszego. W dziale tym znajdujemy wszystkie dziedziny i techniki spotykane w fotografii począwszy od znaczącej kolekcji dagerotypów, poprzez ferrotypię, pełny zakres fotografii XIX-wiecznej do współczesności.

Niezwykle też rozległy jest zakres tematyczny zbiorów. Podobnie jak działalność Muzeum, ukierunkowany jest głównie na region Księstwa Cieszyńskiego w granicach historycznych.

Szczególną pozycję zajmują zdjęcia dokumentujące działalność Polaków na Zaolziu po tragicznym podziale Śląska Cieszyńskiego między Polskę i Czechosłowację w roku 1920. Dzieje Macierzy Szkolnej w zakresie szkolnictwa, oświaty, kultury (chóry, zespoły teatralne, sport, turystyka, etnografia) posiadają swe odzwierciedlenie w postaci zapisu fotograficznego.

Dział fotografii posiada ponadto duży zespół pocztówek fotograficznych z końca XIX wieku do końca lat 40. Wśród nich pocztówki z widokami miast z całego świata i scenami aktualnie rozgrywających się wydarzeń politycznych.

¹ Sygnatura Józefa Wilhelma Wenigera na dagerotypie ze zbiorów Muzeum w Cieszynie (MC/F/110).

Stale uzupełniany jest zbiór aparatów fotograficznych, sprzętu i akcesoriów technicznych. Gromadzony jest zbiór drobnej galanterii fotograficznej, ramek, albumów fotograficznych oraz opakowań, nalepek, kopert na zdjęcia i rachunków wystawianych przez zakłady fotograficzne.

Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Cieszynie posiada w swych zasobach fotografie znajdujące się w archiwalnych zespołach rodzinnych. Trafiały one do Archiwum najczęściej jako schedy i zapisy po znaczących dla miasta osobistościach i rodzinach. Zawierają także zdjęcia o różnej randze i wartości historycznej. Najczęściej przedstawiają one portrety członków rodzin oraz grupowe zdjęcia. Znajdujemy tutaj także sceny z ważniejszych uroczystości miejskich, sceny rodzinowe, architekturę, pejzaże.

Cieszyńskie Archiwum nie prowadzi wydzielonej kolekcji fotografii. Zdjęcia są bowiem integralną częścią zespołów archiwalnych. Zespoły i zbiory są systematycznie opracowywane i udostępniane. Każdy opracowany zespół posiada inwentarz określający jego zawartość. Jest on podzielony na działy tematyczne i każda jednostka inwentarzowa posiada własną sygnaturę. W dziale fotografia mogą istnieć mniejsze jednostki tematyczne, np.: architektura, etnografia, dagerotypy, fotografia rodziny itp. Prócz sygnatury każde zdjęcie posiada zapis dotyczący tytułu lub treści, datę powstania, szczegółowy opis (rozmiar, technika) oraz imię i nazwisko autora ewentualnie nazwę warsztatu fotograficznego. To pozwala na dokładną orientację ikonograficzną. Inwentarze są również wprowadzane do bazy komputerowej Archiwum, co w niedługim czasie zdecydowanie ułatwi prace badawcze. Do ważniejszych odkryć ostatnich lat należą niewątpliwie dwa dagerotypy ze zbioru archiwalnego Wiktora Kargera².

Fotografie znajdujące się w **Książnicy Cieszyńskiej** są rozproszone po różnych zbiorach (najczęściej spuściznach rodzinnych). Stanowią one niejednokrotnie nierozłączną część albumu lub pamiętnika, do których zostały wklejone i nie są katalogowane bądź inwentaryzowane jako odrębne jednostki. Stąd duże utrudnienia w uzyskaniu pełniejszej informacji o ich zawartości. Z dotychczasowych badań można z grubsza ustalić dotychczasową, najczęściej spotykaną tematykę zdjęć. Fotografie przedstawiają bliższą i dalszą rodzinę, portrety, zdjęcia grupowe i wykonywane z okazji ważniejszych wydarzeń rodzinnych, takich jak śluby, pogrzeby. Są opisane, co stanowi niewątpliwie dużą wartość historyczną i poznawczą. Znajdujemy także zdjęcia wydarzeń, w których uczestniczono, fragmenty architektury, przyrody, czasem różne ciekawostki. Zmiana siedziby Książnicy Cieszyńskiej, scalenie zbiorów, oraz wyposażenie jej w nowoczesne środki pozwolą na udostępnienie zbiorów ikonograficznych historykom fotografii.

² D. Dubiel, *Nieznane dagerotypy*, w: *Dagerotyp*, „Stowarzyszenie Historyków Fotografii” nr 5, Warszawa 1996, s. 45.

Portrety fotograficzne najwybitniejszych cieszyńiaków, zasłużonych działaczy i członków gromadzi **Macierz Ziemi Cieszyńskiej** w zbiorze Centrum Wiedzy o Regionie. Znajdują się one w indywidualnych teczkach osobowych wraz z życiorysami, wycinkami prasowymi, osiągnięciami i bibliografiami. Ze względu na specyfikę nie stanowią one wyodrębnionego zbioru. Z uwagi na określoną, wąską tematykę są cennym źródłem ikonograficznym wszystkich prac monograficznych i biograficznych.

Biblioteka Dziekanatu Cieszyńskiego zawiera niezbyt objętościowy zbiór fotografii liczący około 300 zdjęć. Są one wydzielone i przechowywane w jednym miejscu. W chwili obecnej nie są zinwentaryzowane i nie posiadają katalogu rzeczowego. Stanowią podręczny, trochę przypadkowy zbiór ikonograficzny, powstały na zasadzie gromadzenia zdjęć, ale o określonej tematyce. Znajdujemy tutaj zdjęcia przedstawiające uroczystości kościelne, architekturę kościołów i innych budowli sakralnych, oraz portrety duchownych Dekanatu.

Do jednych z największych polskich zbiorów aparatów fotograficznych zalicza się kolekcję **Karola Franka**³. Składa się ona z kilku wydzielonych grup tematycznych: aparaty fotograficzne, aparaty filmowe, projektory i rzutniki, przybory pomocnicze do fotografowania, przybory pomocnicze do obróbki fotograficznej, zdjęcia fotograficzne, prasa i książki, druki ulotne, afisze, foldery.

Niewątpliwie najciekawszy i najcenniejszy jest zespół aparatów fotograficznych. Liczy on około 400 egzemplarzy. Reprezentuje w zasadzie wszystkie konstrukcje i modele aparatów oraz firmy, które je produkowały⁴. Gromadzenie tego zbioru rozpoczęło się od aparatu FEX SUPERIOR (4,5 x 6 cm, prod. czechosłowackiej). Była to pamiątka rodzinna, która stała się zalążkiem kolekcji. Podstawową formą nabycia eksponatów były zakupy oraz wymiany. W miarę powiększania się kolekcji dochodziły także darowizny oraz przypadkowe znaleziska wśród przedmiotów wyrzuconych czy przeznaczonych do spalania.

Karol Franek zbiera skrupulatnie wszelkie informacje na temat przedmiotów będących w jego kolekcji. Badania i studia przedmiotowe prowadzą do uzyskania maksymalnie pełnej wiedzy o rozwoju aparatu i sprzętu fotograficznego. Są także siłą napędową w uzupełnianiu kolekcji o brakujące eksponaty.

Kolekcja jest opracowywana w sposób systematyczny, jaki stosują państwowe placówki naukowe. Jest prowadzona pełna ewidencja w postaci katalogu inwentaryzacyjnego i kart katalogowych, co stanowi cenny materiał źródłowy w badaniach historycznych.

³ D. Dubiel, *Aparaty fotograficzne z kolekcji Karola Franka*, Katalog wystawy, Cieszyński Klub Hobbystów, Cieszyn – listopad 1989.

⁴ T. Kopoczek, *Unikalna kolekcja*, „Głos Ziemi Cieszyńskiej”, 1–7 kwiecień 1983, nr 13(1121), s. 4.

Miernikiem historycznej i poznawczej wartości kolekcji Karola Franka jest fakt oficjalnego zarejestrowania jego kolekcji przez Państwowe Muzeum Techniki w Warszawie⁵.

Na **Fototekę Cieszyńskiego Towarzystwa Fotograficznego** składają się zdjęcia o charakterze artystycznym wykonane przez członków tegoż Towarzystwa. Są to zdjęcia nagrodzone, poplenerowe, pokonkursowe, oraz takie które posiadają akceptacje i brały udział w wystawach fotograficznych. Fototeka jest ważnym dokumentem artystycznego działania nieprofesjonalnego ruchu fotograficznego Cieszyna. Pokazuje spektrum zainteresowań, stosowane techniki, oraz prezentuje wysoki walor dokumentacyjny. Fototeka przechowywana jest w siedzibie Cieszyńskiego Towarzystwa Fotograficznego.

Szerokie spektrum tematyczne fotografii znajdujących się w kolekcjach cieszyńskich jest niegłębionym w pełni źródłem dla opracowań naukowych. Systematyczne badania i publikacje dokonywane przez historyków fotografii stanowią przyczynek do pełniejszych działań w zakresie poznania i opracowania dziejów polskiej fotografii i jej cieszyńskiego rozdziału.

⁵ T. Kopoczek, *Foto – Retro – Hobby Karola Franka*, Katalog wystawy, Urząd Miejski w Jatrzębiu Zdroju, Jatrzębie Zdrój – lipiec 1983.